

SØF-rapport nr. 03/08

Kultur, økonomi og konflikter i reindriften En deskriptiv analyse av Trøndelag og Vest-Finnmark

av

**Anne Borge Johannesen
Anders Skonhoft**

SØF-prosjekt nr. 3800

”On the economics of Sámi reindeer herding: Policy analysis to reduce overgrazing and conflicts”

Prosjektet er finansiert av Norges Forskningsråd og Styret for forskningsmidler over Reindriftsavtalen

**SENTER FOR ØKONOMISK FORSKNING AS
TRONDHEIM, MAI 2008**

© Dette eksemplar er fremstilt etter avtale med KOPINOR, Stenergate 1, 0050 Oslo. Ytterligere eksemplar fremstilling uten avtale og i strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

ISBN 978-82-8150-042-6 Trykt versjon
ISBN 978-82-8150-043-3 Elektronisk versjon
ISSN 1504-5226

FORORD

Denne rapporten presenterer foreløpige resultater fra en spørreundersøkelse blant reindriftsutøvere i Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Vest-Finnmark. Undersøkelsen ble gjennomført sommeren 2007. To tema står sentralt i undersøkelsen. Det første er betydningen av økonomi og kultur i reindriften, mens det andre er beitekonflikter internt i reindriften, spesielt på de såkalte fellesbeitene i Vest-Finnmark. Rapporten inneholder en beskrivelse av datamaterialet og inkluderer enkle analyser av beitekonfliktene i Vest-Finnmark. Rapporten er en del av prosjektet "On the economics of Sámi reindeer herding: Policy analysis to reduce overgrazing and conflicts" ved Senter for Økonomisk Forskning ved NTNU. Prosjektet er finansiert av Norges Forskningsråd og Styret for forskningsmidler over Reindriftsavtalen.

Trondheim, mai 2008

Anne Borge Johannesen og Anders Skonhoft (prosjektleder)

INNHold

1. BAKGRUNN OG SAMMENDRAG	1
1.1. Kort om rapporten	1
1.2. Allmenningens tragedie	1
1.3. Siida	2
1.4. Driftsenhet og siidasammensetting.....	2
1.5. Kultur og økonomiske virkemidler.....	4
2. UTVALGET	5
2.1. Reinbeiteområdene i undersøkelsen: beiter og vedtak om høyeste reintall.....	5
2.2. Alderssammensetting og utdannelse	6
2.3. Reintall.....	7
3. KULTUR OG ØKONOMI.....	8
3.1. Reindrift og tilhørighet til samisk kultur	8
3.2. Sosial status og forsikring.....	12
3.3. Næringsinntekt og flokkstørrelse.....	13
4. BEITEKONFLIKTER I VEST-FINNMARK.....	15
4.1. Konflikter i sommerbeitedistrikt	16
4.2. Konflikter på fellesbeiteområdene.....	17
5. OPPSUMMERING	20
REFERANSER.....	23

1. BAKGRUNN OG SAMMENDRAG

1.1. Kort om rapporten

Formålet med denne rapporten er å gi en beskrivelse av datamaterialet fra en spørreundersøkelse som ble gjennomført blant reindriftsutøvere i Vest-Finnmark, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag sommeren 2007. Rapporten er deskriptiv, men resultater fra detaljerte analyser av datamaterialet vil bli presentert på et senere tidspunkt. To tema står sentralt i denne rapporten. Det første er betydningen av økonomi og kultur i reindriften, mens det andre er interne beitekonflikter i Vest-Finnmark. Rapporten skiller mellom konflikter på sommerbeite og de såkalte fellesbeitene (vår-, høst- og vinterbeite).

Spørreundersøkelsen inngår i et større prosjekt om reindrift som tar utgangspunkt i beiteproblematikken på Finnmarksvidda. Prosjektet har som hovedmål å analysere effekten av ulike typer økonomisk politikk på reintallstilpasning, vegetasjon og inntekt i reindriftsnæringen. Fordi konflikter, eller mangel på samarbeid, er sentrale faktorer som kan bidra til beiteproblemer, analyserer prosjektet også hvordan økonomisk politikk kan påvirke graden av samarbeid. Prosjektet har både en teoretisk og en empirisk tilnærming, og spørreundersøkelsen som beskrives i denne rapporten er et viktig bidrag til de empiriske analysene. Før vi går nærmere inn på dataene fra spørreundersøkelsen er det nødvendig å gi en kort definisjon av begrepet allmenningens tragedie og en beskrivelse av hvordan reindriften er organisert.

1.2. Allmenningens tragedie

En situasjon hvor flere eiere av beitedyr utnytter et felles beiteområde beskrives ofte som et klassisk eksempel på allmenningens tragedie (Hardin 1968). I henhold til økonomisk teori vil felles utnyttelse av et beiteområde resultere i overbeite dersom den enkelte eier tilpasser sin flokkstørrelse uten å ta hensyn til at egne beitedyr begrenser beitemulighetene til andre eiere. Fordelen med å øke egen beiteflokk (økt slakteinntekt) tilfaller kun den enkelte eier, mens kostnaden – i form av mindre vegetasjon – fordeler seg på alle. Den enkelte eier har derfor flere dyr på beite enn den ville hatt ved hensyn tatt til de andre eierne.

Reindriftsnæringen har lange tradisjoner for samarbeid (se kapittel 1.3). I løpet av de siste tiårene har derimot den interne fordelingen av beiteområdene i Finnmark vært preget av konflikter. Dette beskrives nærmere i kapittel 4. I store deler av samme periode har vi også

vært vitne til en sterk økning i reintallet i reinbeiteområdene i Finnmark. I perioden 1970 til 1989 økte reintallet fra 78.000 (Prestbakmo 1994) til 200.000 (Ressursregnskapet 2007). Vegetasjonsanalyser dokumenterer en medfølgende reduksjon i lavdekket i perioden 1973-2000 (Johansen og Karlsen 2005). Dette medførte lavere produktivitet per rein, og i Vest-Finnmark falt slaktevekten fra 11.3 kg i 1976 til 7.2 kg i 1987 (Riseth 1988). I løpet av 1990-tallet avtok reintallet til omtrent 110.000, men har senere økt til dagens nivå på 170.000 dyr (Ressursregnskapet 2007). Allmenningens tragedie har ofte blitt trukket frem som hovedårsak til økte reintall og redusert lavdekke på Finnmarksvidda (Riseth 2000).

1.3. Siida

Begrepet *siida* definerer et arbeidsfellesskap som står sentralt i reindriften. En *siida* består av en eller flere reindriftsfamilier som samler sine reinflokker og deler på oppgavene knyttet til gjeting og tilsyn av flokken. Fordelingen av beiteområdene mellom *siidaer* er av gammel opprinnelse og basert på sedvanlige rettigheter (NOU 35: 2001). Reindriftsutøverne har klare oppfatninger om de sedvanlige rettighetene, og oftest er det slik at barn fortsetter i den *siida* som foreldrene har tilhørt (NOU 34: 2001). Slik har beiteplasser gått i arv gjennom slektsledd. Tradisjonelt har *siidaene* vist gjensidig respekt for den sedvanlige fordelingen av beiterettigheter (Bjørklund 1991, Sara 1991, Berg 1999), noe som forhindret fri tilpasning på beite. Den sedvanlige beitefordelingen representerte derfor en form for samarbeid som hindret overbeite.

Siida-ordningen spiller fortsatt en sentral rolle i reindriften, både som arbeidsfellesskap og som utgangspunkt for å definere tradisjonell bruk av beiteområdene. I løpet av de siste tiårene har det derimot skjedd en (delvis) oppløsning av den tradisjonelle bruken ved at noen *siidaer* har tatt seg til rette på beiter de tidligere ikke har disponert (NOU 35: 2001). Endringer i reindriften som følge av sentralisert bosetting, sentralisert forvaltning og lovgivning, økning i antall reindriftsfamilier og teknologiske endringer, har ofte blitt sett på som ødeleggende for samarbeidet om beitefordelingen (Bjørklund 1991, Sara 1991).

1.4. Driftsenhet og siidasammensetting

I løpet av 1960-tallet økte antall reindriftsfamilier i Finnmark med ca 20 prosent (NOU 35: 2001). Med bakgrunn i dette ble det innført etableringskontroll for å trygge de økonomiske vilkårene i reindriften. For å kunne begynne med reindrift kreves det i dag tillatelse til å

etablere en driftsenhet¹, og en innehaver av en driftsenhet må ha reindrift som yrke og hovedvirksomhet. En driftsenhet kan bestå av flere reineiere, men hovedregelen – med unntak av ektefeller – er at kun én reineier kan stå som innehaver av driftsenheten (NOU 35: 2001). I vårt utvalg varierer antall personer per driftsenhet i Vest-Finnmark fra 1 til 18, med et gjennomsnitt på 5.5 personer. I Trøndelagsfylkene varierer antall personer per driftsenhet fra 1 til 8, med et gjennomsnitt på 3.8 personer. Gjennomsnittstallene er noe lavere sammenlignet med hva som fremgår av Ressursregnskapet 2007 (henholdsvis 6 og 5 personer).

En siida består av en eller flere driftsenheter. Antallet driftsenheter i en siida kan variere fra år til år og med årstiden (NOU 35: 2001). I vårt utvalg varierer antall driftsenheter per siida i sommerdistrikt fra 1 til 20 i Vest-Finnmark. Gjennomsnittlig antall driftsenheter per siida i disse distriktene er 5.3 (Ressursregnskapet 2007). I Trøndelagsfylkene varierer antall driftsenheter per siida i sommerdistrikt fra 1 til 10. I disse distriktene er det i gjennomsnitt 4.7 driftsenheter per siida (Ressursregnskapet 2007).

I noen tilfeller kan alle driftsenheter i et reinbeitedistrikt tilhøre en og samme siida, mens det i andre tilfeller er flere siidaer i et distrikt. I vårt utvalg er det mellom 1 og 4 siidaer per sommerbeitedistrikt i Vest-Finnmark og mellom 1 og 3 per distrikt i Trøndelagsfylkene. Gjennomsnittlig antall siidaer i de samme distriktene er henholdsvis 1.6 og 1.4 (Ressursregnskapet 2007).

Mens det var svingninger i antall driftsenheter i Vest-Finnmark i perioden 1990-2006, har antall personer i reindriften vært forholdsvis stabilt i dette reinbeiteområdet gjennom hele perioden. Derimot varierer antall personer, driftsenheter og siidaer på tvers av reinbeitedistriktene i Vest-Finnmark. Fordi mange utøvere i seg selv kan bidra til konkurranse om beiteressursene, kan graden av beitekonflikt avhenge av hvilket reinbeitedistrikt som studeres. I Vest-Finnmark finner vi at utøvere fra beitedistrikter med høy siidatetthet opplever den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene som mindre rettferdig enn utøvere fra distrikter med lav siidatetthet. I hvilken grad den enkelte reindriftsutøver i Vest-Finnmark opplever den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene som rettferdig avhenger også av alder. Vi finner at eldre reindriftsutøvere opplever den sedvanlige fordelingen som mer rettferdig enn yngre reindriftsutøvere. Disse resultatene dokumenteres nærmere i kapittel 4.2.

¹ Begrepet "siidaandel" erstatter driftsenhetsbegrepet i den nye reindriftsloven, Lov om Reindrift av 15.06.2007.

1.5. Kultur og økonomiske virkemidler

Som nevnt tidligere er ett av hovedmålene ved dette prosjektet å analysere effekten av ulike typer økonomisk politikk på reintalltilpasning, vegetasjon og inntekt i reindriftsnæringen. De økonomiske virkemidlene består i hovedsak av driftstilskudd, tidligslaktetilskudd, kalveslaktetilskudd, distriktstilskudd og ulike omstillingsordninger. Øvre grense for å motta driftstilskudd og slaktetilskudd er satt ved 600 dyr (se Ressursregnskapet 2007). Tilskuddene er delvis utformet for å løse reintallsproblemene i Finnmark (se kapittel 1.2). For eksempel mottar driftsenhetene i Finnmark tidligslaktetilskudd for å spare vinterbeitene gjennom tidlig uttak av slaktedyr. I Vest-Finnmark har derimot dette tilskuddet hatt mindre effekt enn ønsket på tidlig slakt (se Ressursregnskapet 2007).

Kunnskap om betydningen av kultur og økonomi i reintallstilpasningen er viktig for utformingen av økonomiske virkemidler. Tradisjonell økonomisk teori forutsetter typisk at utøvere som holder beitedyr kun er opptatt av størrelsen på slakteprofitten. Tilskudd som hever slakteprisen vil derfor stimulere utøverne til å øke slakteuttaket. Empirisk litteratur gir derimot flere eksempler hvor utøvernes tilpasning avviker fra den tilpasning man antar i tradisjonell økonomisk teori: Beitedyr har ofte en verdi utover slakteprofitten, det være seg i form av forsikring, sosial status eller annen egenverdi. For eksempel antyder en analyse av reindrift i nord Sverige at egenverdien av å være i reindriften (i form av for eksempel tilknytning til samisk kultur) spiller en viktig rolle i reintalltilpasningen (Bostedt 2005). Samme analyse indikerer at utøvere som vektlegger egenverdien sterkt kan reagere med å redusere slakteuttaket dersom prisen på reinkjøtt øker. Tilskudd som hever slakteprisen kan derfor stimulere reindriftsutøvere til å øke reintallet². Empiriske analyser som tester hvorvidt reinsdyr har betydning som forsikring og som et middel for å oppnå sosial status står derfor sentralt i dette prosjektet.

Også i Vest-Finnmark og Trøndelagsfylkene oppgis tilknytning til den samiske kultur som en viktig årsak til å være i reindriften. Her er det liten forskjell mellom reinbeiteområdene. Områdene skiller seg derimot fra hverandre når det gjelder økonomiske årsaker til å være i reindriften. 66 prosent av driftsenhetslederne i Vest-Finnmark er delvis eller helt enig i at næringsinntekt var en viktig årsak til at man valgte å være i reindriften, mens kun 24 prosent svarer det samme i Trøndelagsfylkene. Videre opplyser 47 prosent av utøverne i Trøndelag at

² For en teoretisk analyse, se Skonhoft og Johannesen (2000).

slakteinntekten ikke spiller noen rolle for om de fortsetter med reindrift eller ikke, mens dette gjelder kun 30 prosent i Vest-Finnmark. Kapittel 3.1 demonstrerer disse forskjellene.

Tilknytning til samisk kultur er altså en viktig motivasjon for å være i reindriften. I tillegg har størrelsen på reinflokken en verdi utover verdien slakteverdien. I vår undersøkelse gjelder dette spesielt reindriftsutøvere i Vest-Finnmark. For eksempel fremhever en større andel av utøverne i Vest-Finnmark at det er viktig å ha mange reinsdyr for å oppnå sosial status enn i Trøndelagsfylkene. Noe overraskende er det kanskje at utøverne i Vest-Finnmark oftere også oppgir næringsinntekt som viktig for reintallstilpasningen. Dette gjelder 57 prosent av utøverne i Vest-Finnmark, mot kun 29 prosent i Trøndelagsfylkene. Kapittel 3.2-3.3 beskriver resultatene.

2. UTVALGET

Spørreundersøkelsen omfatter reindriftsutøvere i Vest-Finnmark, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag. Utvalget er begrenset til driftsenhetsledere for å unngå reineiere som ikke er aktive i driften. Undersøkelsen ble gjennomført ved personlige intervju med spørreskjema. Vi besøkte 44 driftsenhetsledere Vest-Finnmark, 8 i Nord-Trøndelag og 9 i Sør-Trøndelag. Driftsenhetsledere fra følgende reinbeitedistrikt deltok. Vest-Finnmark: 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 33, 34, 35A, 36, 39, 40, 41. Sør-Trøndelag: 1 og 2. Nord-Trøndelag: 6, 7, 10 og 11. En nærmere beskrivelse av utvalget er gitt i kapittel 2.

Deler av rapporten omhandler beitekonflikter i Vest-Finnmark. Riseth et al. (2004) argumenterer for at driftsenheter med sommerdistrikt i innlandet har et konkurransefortrinn på vår/høst/vinterbeitene sammenlignet med driftsenheter med sommerbeitedistrikt langs kysten og på øyene. I kapittel 4 om beitekonflikter vil derfor rapporten skille mellom innlandsdistrikter (distriktene 23, 26, 27, 33, 34, 35A, 36, 40 og 41 i utvalget) og kystdistrikter (distriktene 19, 20, 21, 22, 25 og 39 i utvalget).

2.1 Reinbeiteområdene i undersøkelsen: beiter og vedtak om høyeste reintall

Det er stor variasjon i hvordan reindriften foregår mellom de ulike reinbeiteområdene i undersøkelsen. I Vest-Finnmark er driften preget av lange flyttinger fra sommerbeitene ved kysten eller på øyene til vinterbeitene i innlandet. Enkelte må flytte gjennom andre reinbeitedistrikter, noe som kan være konfliktskapende. I Nord-Trøndelag har de fleste

distriktene kystnære vinterbeiter, mens flyttingen i Sør-Trøndelag foregår fra barmarksbeiter i nord til vinterbeiter i sør innenfor samme distrikt.

Som nevnt i kapittel 1.2 dokumenterer vegetasjonsstudier en reduksjon i lavdekke på Finnmarksvidda i perioden 1973-2000. Store deler av samme periode var også preget av en sterk økning i reintallet. Reintallet i Trøndelagsfylkene har derimot vært temmelig stabilt siden slutten av 1970-tallet (Ressursregnskapet 2007). Produktiviteten er også høyere i Trøndelagsfylkene, spesielt i Sør-Trøndelag. Årsaken til forskjellene er sammensatt, men høyt reintall over lang tid kombinert med slitte vinterbeiter og klimatisk vanskelige forhold har påvirket produktiviteten i Vest-Finnmark negativt (Ressursregnskapet 2007).

Vedtak om høyeste reintall for distriktet er gjort for alle reinbeitedistrikt i utvalget. Vedtak om høyeste reintall per driftsenhet er derimot kun gjennomført blant Trøndelagsdistriktene i utvalget. Her har man i de fleste distrikter blitt enig om å fordele distriktstallet likt mellom driftsenhetene. Det er derfor lite variasjon i reintallet innad i de utvalgte distriktene i Trøndelag. For utvalget i Vest-Finnmark kan det derimot være store variasjoner i reintallet mellom driftsenhetene i det enkelte distrikt. Respondentene i dette området forteller også om problemer med å enes om hvordan man skal fordele det øvre reintallet for distriktet mellom driftsenhetene.

2.2. Alderssammensetting og utdanning

Tabell 1 viser aldersfordelingen blant driftsenhetslederne i utvalget. Alderen varierer fra 22 år til 78 år, med et gjennomsnitt på 48 år. Aldersfordelingen er forholdsvis lik i Vest-Finnmark og Trøndelag.

Tabell 1: Aldersfordeling (frekvens og prosent)

Alder	Alle	Trøndelag	Vest-Finnmark
<30 år	4 (6.6 %)	2 (11.8 %)	2 (4.5 %)
30-39 år	13 (21.3 %)	2 (11.8 %)	11 (25.0 %)
40-49 år	15 (24.6 %)	4 (23.5 %)	11 (25.0 %)
50-59 år	20 (32.7 %)	6 (35.3 %)	14 (31.9 %)
≥ 60 år	9 (14.8 %)	3 (17.6 %)	6 (13.6 %)
Totalt	61 (100 %)	17 (100 %)	44 (100 %)

Tabell 2 illustrerer utdanningsnivået i utvalget. Forskjellen i utdanningsnivå er stor mellom Vest-Finnmark og Trøndelag. Mens omtrent 60 prosent av driftsenhetslederne i Trøndelag har videregående utdanning eller mer, gjelder dette kun 15 prosent i Vest-Finnmark.

Tabell 2: Egen høyeste utdanning (frekvens og prosent)

Utdanning	Alle	Trøndelag	Vest-Finnmark
Grunnskole	44 (72.1 %)	7 (41.2 %)	37 (84.1 %)
VG skole	14 (23.0 %)	9 (52.9 %)	5 (11.4 %)
Høyskole/universitet	3 (4.9 %)	1 (5.9 %)	2 (4.5 %)
Totalt	61 (100 %)	17 (100 %)	44 (100 %)

Ved å sammenligne tabellene 2 og 3 ser vi at høyskole/universitetsutdanning er langt mer utbredt blant respondentens ektefeller/samboere. Hele 41 prosent har ektefelle/samboer med høyskole/universitetsutdannelse, mens kun 5 prosent av driftsenhetslederne har slik utdannelse. Vi har ikke data på ektefelle/samboers yrke og inntekt, men forskjellen i utdanning kan tyde på at disse i stor grad bidrar med arbeid utenfor hjemmet. Dette omtales nærmere i kapittel 3.1.

Tabell 3: Ektefelle/samboers høyeste utdanning (frekvens og prosent)

Utdanning	Alle	Trøndelag	Vest-Finnmark
Grunnskole	13 (21.3 %)	0 (0 %)	13 (29.5 %)
VG skole	12 (19.7 %)	6 (35.3 %)	6 (13.6 %)
Høyskole/universitet	25 (41.0 %)	10 (58.8 %)	15 (34.1 %)
Ikke gift/samboer	11 (18.0 %)	1 (5.9 %)	10 (27.0 %)
Totalt	61 (100 %)	17 (100 %)	44 (100 %)

2.3. Reintall

Som nevnt i avsnitt 2.1 har de fleste Trøndelagsdistriktene i utvalget fastsatt et høyeste reintall per driftsenhet. Her har man blitt enig om å fordele distriktstallet likt på driftsenhetene. Det er derfor lite variasjon i reintallet innad i de utvalgte Trøndelagsdistriktene, men reintallet i driftsenhetene varierer mellom ulike distrikt. Tabell 4 viser at 53 prosent av driftsenhetene i Trøndelag har mellom 401 og 500 reinsdyr, og alle har et reintall under grensen for tilskudd satt ved 600 dyr (se kapittel 1.5).

Alle distriktene i Vest-Finnmark som inngår i utvalget har et fastsatt øvre reintall for distriktet. Distriktene har derimot ikke vedtatt hvordan dette skal fordeles mellom driftsenhetene. Tabell 4 viser at mer enn 50 prosent av driftsenhetene i Vest-Finnmark har mer enn 500 dyr, mens dette gjelder kun 12 prosent i Trøndelag. 14 prosent av driftsenhetene i Vest-Finnmark har et reintall over tilskuddsgrensen.

Tabell 4: Reintallsfordeling (frekvens og prosent)

Kategori	Alle	Trøndelag	Vest-Finnmark*
≤ 300 dyr	6 (9.8 %)	2 (11.8 %)	4 (9.1 %)
301-400 dyr	14 (23.0 %)	4 (23.5 %)	10 (22.7 %)
401-500 dyr	13 (21.3 %)	9 (52.9 %)	4 (9.1 %)
501-600 dyr	19 (31.1 %)	2 (11.8 %)	17 (38.6 %)
>600 dyr	6 (9.9 %)	0 (0 %)	6 (13.6 %)
Totalt	58	17 (100 %)	41 (93.2 %)

* Tre observasjoner mangler.

3. KULTUR OG ØKONOMI

3.1. Reindrift og tilhørighet til samisk kultur

Kunnskap om reintallstilpasningen i driftsenhetene er viktig for utformingen av økonomiske tilskuddsordninger for å redusere beitepresset. Dette ble eksemplifisert med en analyse av svensk reindrift i kapittel 1.5. Den svenske studien tyder på at det å være i reindriften er viktig i seg selv, utover inntektsopptjeningen, og den konkluderer med at reindriftsutøvere som verdsetter reindriften i seg selv har en tendens til å redusere slakteuttaket dersom slakteprisen øker. Dette betyr at tilskudd som øker slakteverdien kan ha en uheldig effekt på beitepresset dersom reinflokken har en stor verdi i seg selv for utøverne.

Tabell 5 viser at 46 prosent av utvalget er helt enig i at tilknytningen til samisk kultur er en årsak til at man valgte å være i reindriften. Hvis vi skiller mellom reindriftsområdene ser vi at ingen driftsenhetsledere i Trøndelag er helt uenig i påstanden, mens hele 18 prosent av driftsenhetslederne i Vest-Finnmark er helt uenig. I gjennomsnitt finner vi derimot ingen signifikant forskjell mellom Trøndelag og Vest-Finnmark.

Tabell 5: ”Jeg valgte å være i reindriften for å ha en tilknytning til samisk kultur” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Alle	8 (13.1 %)	9 (14.8 %)	16 (26.2 %)	28 (45.9 %)
Trøndelag	0	4 (23.5 %)	6 (35.3 %)	7 (41.2 %)
Vest-Finnmark	8 (18.2 %)	5 (11.3 %)	10 (22.7 %)	21 (47.7 %)

Den svenske studien som ble referert i kapittel 1.5 antar at kulturell verdi av å være i reindriften slår ut i større reinflokker. Tabell 6 viser derimot at driftsenheter i Vest-Finnmark med mer enn 400 dyr oftere er helt eller delvis *uenig* i at tilknytning til samisk kultur har hatt betydning for å bli værende i reindriften enn driftsenheter med færre dyr³. Forskjellen er imidlertid ikke statistisk signifikant, noe som indikerer ingen variasjon i betydningen av kulturell tilhørighet mellom store og små driftsenheter.

Tabell 6: Vest-Finnmark: ”Jeg valgte å være i reindriften for å ha en tilknytning til samisk kultur” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
≤ 400 dyr	0	2 (14.3 %)	5 (35.7 %)	7 (50.0 %)
> 400 dyr	6 (22.2 %)	3 (11.1 %)	5 (18.5 %)	13 (48.1 %)

Tabell 7 viser at 39 prosent av utvalget er helt enig i påstanden om at de valgte å være i reindriften fordi yrket gir inntekt. Inntektsmotivet ser ut til å være av størst betydning i Vest-Finnmark. Her sier 66 prosent seg helt eller delvis enig i påstanden, sammenlignet med 24 prosent i Trøndelag. Forskjellen er statistisk signifikant på 5 prosent signifikansnivå. Noe av forskjellen kan trolig forklares med at reindriften synes å være viktigere som en samisk kulturbærer i Trøndelag enn i Vest-Finnmark (se også omtalen av tabell 10 nedenfor). I tillegg kan forskjellen delvis forklares med at mangel på annet inntektsgivende arbeid hyppigere oppgis som årsak til at man valgte å være i reindriften i Vest-Finnmark. Dette er illustrert i tabell 8. I Vest-Finnmark er 20 prosent på enigsiden i denne påstanden, mens det er ingen på enigsiden i Trøndelag. Forskjellen er statistisk signifikant på 5 prosent signifikansnivå.

³ Her er Trøndelag utelatt fordi individuell flokkstørrelse er regulert gjennom et øvre reintall.

Tabell 7: ”Jeg valgte å være i reindriften fordi yrket gir inntekt” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Alle	6 (9.8 %)	22 (36.1 %)	9 (14.8 %)	24 (39.3 %)
Trøndelag	3 (17.6 %)	10 (58.8 %)	0 (0 %)	4 (23.5 %)
Vest-Finnmark	3 (6.8 %)	12 (27.3 %)	9 (20.5 %)	20 (45.5 %)

Tabell 8: ”Jeg valgte å være i reindriften på grunn av mangel på annet inntektsgivende arbeid” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Alle	36 (59 %)	14 (23.0 %)	2 (3.3 %)	7 (11.5 %)
Trøndelag	13 (76.5 %)	4 (23.5 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Vest-Finnmark	23 (52.3 %)	10 (22.7 %)	2 (4.5 %)	7 (15.9 %)

I Vest-Finnmark ser altså økonomi ut til å være av større betydning for hvorfor man har valgt å være i reindriften enn i Trøndelag. Når vi grupperer driftsenhetslederne i Vest-Finnmark etter flokkstørrelse, viser tabell 9 at de som er helt/delvis enig i påstanden om at de valgte å være i reindriften på grunn av inntektsmulighetene oftest har mer enn 400 dyr. Forskjellen er statistisk signifikant på 5 prosent signifikansnivå. Inntektsmotivet ser altså ut til å slå ut i større reinflokker.

Tabell 9: Vest-Finnmark: ”Jeg valgte å være i reindriften fordi yrket gir inntekt” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Alle	3 (27.3 %)	12 (27.3 %)	9 (20.5 %)	20 (45.5 %)
≤ 400 dyr	1 (7.1 %)	7 (50.0 %)	1 (7.1 %)	5 (35.7 %)
> 400 dyr	1 (3.7 %)	5 (18.5 %)	8 (29.6 %)	13 (48.1 %)

Respondentene ble også bedt om å angi hvor viktig det er for dem å drive med reindrift i dag. Svarene kan gi oss ytterligere informasjon om det å være i reindriften har en verdi i seg selv, utover selve inntektsopptjeningen. Tabell 10 viser at 90 prosent av utvalget ikke ønsker å slutte med reindrift (alternativ 3 og 4), uansett hvilke alternative inntektsmuligheter man blir stilt ovenfor. Dette tyder på at det å være i reindriften har en verdi i seg selv. Resultatet stemmer godt overens med det Bostedt (2005) finner for reindriftsutøvere i Sverige.

Når vi skiller mellom driftsenhetsledere fra Trøndelag og Vest-Finnmark viser tabell 10 at andelen som ikke ønsker å slutte med reindrift er størst i Trøndelag (100 prosent mot 45 prosent i Vest-Finnmark). Resultatet tyder på at det å være i reindriften er av større betydning i seg selv for driftsenhetsledere i Trøndelag enn i Vest-Finnmark. Flere driftsenhetsledere i Trøndelag forteller at de opplever det øvrige samfunnet som stadig mer modernisert, samtidig som de selv ønsker å ta vare på den samiske kulturen for fremtiden. Fordi reindriften er den dominerende samiske kulturbæreren i Trøndelag blir det desto viktigere for driftsenhetslederne i dette området å forbli i reindriften. I Vest-Finnmark oppleves det derimot som lettere å ta vare på den samiske kulturen, også utenfor reindriften.

Tabell 10: "Hvor viktig er det for deg å drive med reindrift?" (frekvens og prosent)

Svaralternativ	Alle	Trøndelag	Vest-Finnmark
1. "Jeg slutter med reindrift dersom jeg får en jobb med <i>samme</i> inntekt"	1 (1.6 %)	0	1 (2.3 %)
2. "Jeg slutter med reindrift dersom jeg får en jobb med <i>høyere</i> inntekt"	5 (8.2 %)	0	5 (11.4 %)
3. "Jeg kan ikke tenke meg å slutte med reindrift"	9 (14.8 %)	2 (11.8 %)	7 (15.9 %)
4. "Jeg kan ikke tenke meg å slutte med reindrift, og det er viktig for meg at neste generasjon overtar"	46 (75.4 %)	15 (88.2 %)	31 (29.5 %)

I Vest-Finnmark ser respondentens alder ut til å påvirke hvor viktig man mener det er å drive med reindrift. Dette er vist i tabell 11, hvor skillet mellom aldersgruppene går ved gjennomsnittalderen i utvalget. Hele 91 prosent av driftsenhetslederne under 48 år kan ikke tenke seg å slutte med reindrift, uansett hvilken alternativ inntektsmulighet de står ovenfor. 77 prosent av de yngste synes også det er viktig at neste generasjon overtar. Til sammenligning oppgir 82 prosent av driftsenhetslederne som er 48 år eller eldre at de ikke kan tenke seg å slutte med reindrift, og 64 prosent synes det er viktig at neste generasjon overtar. De yngste ser altså ut til å være minst villig til å slutte i reindriften, men forskjellen er ikke statistisk signifikant. Likevel er det interessant å merke seg at det er de yngste som oftest har supplerende inntektskilder på grunn av ektefeller med høyere utdanning, og dermed mulighet til å bli værende i reindriften uansett hvilke alternative inntektsmuligheter de blir stilt ovenfor.

Tabell 11: Vest-Finnmark: ”Hvor viktig er det for deg å drive med reindrift?” (frekvens og prosent)

Svaralternativ	< 48 år	≥ 48 år
1. ”Jeg slutter med reindrift dersom jeg får en jobb med <i>samme</i> inntekt”	1 (4.5 %)	0 (0.0 %)
2. ”Jeg slutter med reindrift dersom jeg får en jobb med <i>høyere</i> inntekt”	1 (4.5 %)	4 (18.2 %)
3. ”Jeg kan ikke tenke meg å slutte med reindrift”	3 (13.6 %)	4 (18.2 %)
4. ”Jeg kan ikke tenke meg å slutte med reindrift, og det er viktig for meg at neste generasjon overtar”	17 (77.3 %)	14 (63.6 %)

3.2. Sosial status og forsikring

Som nevnt i kapittel 1.5 gir eksisterende økonomisk litteratur flere eksempler på samfunn basert på hold av beitedyr hvor dyrene har en verdi for utøverne utover selve slakteverdien. Slike verdier kan for eksempel være knyttet til forsikring og sosial status (Perrings 1993). I Finnmark er det hevdet at flokkstørrelsen har sammenheng med sosial status og maktstruktur, og at store flokker brukes som et middel i kampen om beiteområdene (Kristiansen og Sara 1991, Utsi 1991). Normalt vil slike verdier bidra til å drive reintallet opp.

Tabell 12 viser at 77 prosent av utvalget er delvis eller helt uenig i påstanden om at det er viktig å ha mange dyr for å oppnå sosial status. Kun en av driftsenhetslederne er på enigsiden i Trøndelag, mens 25 prosent av driftsenhetslederne i Vest-Finnmark er på enigsiden. Forskjellen er statistisk signifikant på 5 prosent signifikansnivå og tyder på at sosial status er av større betydning i Vest-Finnmark enn i Trøndelag. I Vest-Finnmark finner vi derimot ingen sammenheng mellom betydningen av sosial status og flokkstørrelse.

Tabell 12: ”Det er viktig å ha mange dyr for å oppnå sosial status” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Alle*	29 (47.5 %)	18 (29.5 %)	4 (6.5 %)	8 (13.1 %)
Trøndelag	13 (76.5 %)	3 (17.7 %)	1 (5.9 %)	0
Vest-Finnmark	16 (36.4 %)	15 (34.1 %)	3 (6.8 %)	8 (18.2 %)

* To observasjoner mangler.

Utvalget ble også bedt om å angi hvorvidt det er viktig å ha mange dyr som en forsikring i år med dårlige beiteforhold. Tabell 13 viser at 48 prosent av utvalget er delvis eller helt enig i forsikringsmotivet. Her er det ingen signifikant forskjell mellom Trøndelag og Vest-Finnmark.

Forsikringsmotivet ser altså ut til å være viktig i alle områder, til tross for at utøverne har tilgang til forsikringsordninger og kan kreve full erstatning for tap til rovdyr og trafikkulykker. Resultatet kan være et uttrykk for at eventuelle tap koster mer enn selve slakteverdien, spesielt der hvor tap medfører endret flokkstruktur og redusert tilvekst over lengre tid.

Tabell 13: ”Det er viktig å ha mange dyrsom en forsikring i dårlige år” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Alle*	11 (18.0 %)	20 (32.8 %)	12 (19.7 %)	17 (27.9 %)
Trøndelag	3 (17.6 %)	7 (41.1 %)	5 (29.4 %)	2 (11.8 %)
Vest-Finnmark	8(18.2 %)	13 (29.5 %)	7 (15.9 %)	15 (34.1 %)

* En observasjon mangler.

I Vest-Finnmark finner vi at driftsenhetene som er helt eller delvis enig i forsikringsmotivet i gjennomsnitt flere dyr enn de som er helt eller delvis uenig⁴. Forskjellen er statistisk signifikant på 5 prosent signifikansnivå. Resultatet indikerer at forsikringsmotivet slår ut i større reinflokker.

3.3. Næringsinntekt og flokkstørrelse

Næringsinntekten i en driftsenhet er bestemt av slakteverdi, salg av andre reindriftsprodukter og tilskudd. Det er ikke gitt at driftsenheter med store reinflokker oppnår høyere næringsinntekt enn driftsenheter med mindre flokker. For eksempel avhenger inntektsnivået av hvor mange dyr man tar ut for slakt og slaktevektene på disse. Slaktevektene påvirkes igjen av reintallstilpasningen i forhold til kvalitetene på beiten. Mindre flokker kan derfor gi bedre beiter og høyere slaktevekter. Tabell 14 viser at 23 prosent av utvalget er delvis uenig i at det er viktig å ha mange dyr for å sikre en høy næringsinntekt. Dette kan være et uttrykk for at disse utøverne tar noe hensyn til begrensningen som ligger i kvaliteten på beiten. Når vi grupperer etter reinbeiteområde ser vi at hele 35 prosent av driftsenhetslederne i Trøndelag er delvis uenig i påstanden, mens 18 prosent er delvis uenig i Vest-Finnmark. Forskjellen er derimot ikke statistisk signifikant.

⁴ Her er Trøndelag utelatt fordi individuell flokkstørrelse er regulert gjennom et øvre reintall.

Tabell 14: ”Det er viktig å ha mange dyr for å sikre en høy næringsinntekt”

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Alle	0	14 (23.0 %)	17 (27.9 %)	30 (49.2 %)
Trøndelag	0	6 (35.3 %)	6 (35.2 %)	5 (29.4 %)
Vest-Finnmark	0	8 (18.2 %)	11 (25.0 %)	25 (56.8 %)

Omsetningen i driftsenheten påvirkes også av tilskudd. Tilskudd bortfaller dersom man holder mer enn 600 dyr (se kapittel 1.5). I vårt utvalg gjelder dette kun driftsenheter i Vest-Finnmark. Hvis vi for Vest-Finnmark sammenligner driftsenheter like under tilskuddsgrensen (501-600 dyr) med og driftsenheter med mer enn 700 dyr, finner vi imidlertid ingen signifikant forskjell i gjennomsnittlig omsetning. Resultatet tyder på at driftsenhetene som (mer enn) overgår tilskuddsgrensen holder nok dyr til å kompensere for bortfall av tilskudd.

Som nevnt tidligere er flokkstørrelsene i Trøndelagsdistriktene regulert gjennom et øvre reintall. Når vi i tabell 15 ser nærmere på sammenhengen mellom flokkstørrelse og omsetning, er utvalget derfor begrenset til driftsenhetene i Vest-Finnmark. Tabellen viser at 93 prosent av de små driftsenhetene (≤ 400 dyr) har en omsetning under 400 000 kroner, mens 33 prosent av de store driftsenhetene (>400 dyr) har omsetning over 400 000 kroner. Dette betyr at store driftsenheter i gjennomsnitt har høyere omsetning enn små driftsenheter. Forskjellen er statistisk signifikant på 1 prosent signifikansnivå.

Tabell 15: Vest-Finnmark: Omsetning i driftsenheten i 2006 (frekvens og prosent)

	0-199 999	200-399 999	400-599 999	$\geq 600\ 000$
Alle*	14 (31.8 %)	19 (43.2 %)	7 (15.9 %)	4 (9.1 %)
≤ 400 dyr	9 (64.3 %)	4 (28.5 %)	1 (7.1 %)	0 (0 %)
> 400 dyr	5 (18.5 %)	13 (48.1 %)	5 (18.5 %)	4 (14.8 %)

* Avvik i antall observasjoner skyldes manglende observasjoner på antall reinsdyr.

Store flokker impliserer altså høyere omsetning. Samtidig vil høyt beitepress og lave slaktevekter trekke i motsatt retning. I Vest-Finnmark har driftsenheter med sommerbeite langs kysten og på øyene høyere slaktevekter enn driftsenheter fra innlandsdistrikter⁵. Vi finner også at andelen store eiere (>400 dyr) er minst i kystdistriktene (46 prosent, mot 65

⁵ Se kapittel 2 for definisjon av innland- og kystdistrikt. Gjennomsnittlig slaktevekt er 18.1 kg/kalv i kystdistriktene og 16.0 kg/kalv i innlandsdistriktene. Se Ressursregnskapet (2007), side 112. Forskjellen er statistisk signifikant på 1 prosent signifikansnivå.

prosent i innlandsdistriktene). Tabell 16 viser at driftsenheter med sommerbeite på innlandet oftere har relativt høy omsetning enn driftsenheter fra kystdistriktene. Forskjellen er imidlertid ikke statistisk signifikant, noe som tyder på at kystdistriktene kompenserer for færre dyr med bedre slaktevekter, og vice versa.

Tabell 16: Vest-Finnmark: Omsetning i driftsenheten i 2006 (frekvens og prosent)

	0-199 999	200-399 999	400-599 999	≥ 600 000
Innlandsdistrikt	8 (25.9 %)	13 (41.9 %)	6 (19.4 %)	4 (12.9 %)
Kystdistrikt	6 (46.2 %)	6 (46.2 %)	1 (7.7 %)	0 (0 %)

4. BEITEKONFLIKTER I VEST-FINNMARK

Som diskutert i kapittel 1.2 er *allmenningens tragedie* ofte trukket frem som hovedårsak til redusert lavdekke på Finnmarksvidda i løpet av de siste tiårene. Allmenningens tragedie er karakterisert ved at den enkelte utøver tilpasser sitt reintall uten å ta hensyn til at økt reintall begrenser beitemulighetene for andre. Den enkelte vil derfor ha flere dyr på beite enn om hensyn ble tatt til de andre utøverne.

Reindriftsnæringen har lange tradisjoner for samarbeid gjennom siida-ordningen. Denne ordningen spiller en sentral rolle for å definere tradisjonell fordeling av beiteområdene. Tradisjonelt sett har beitefordelingen vært respektert internt i næringen og dermed hindret siidaene i å tilpasse seg fritt på beitene. I løpet av de siste tiårene har derimot den interne fordelingen av beiteområdene vært preget av konflikter. Se også kapittel 1.3. Nærmere 50 prosent av driftsenhetslederne i Vest-Finnmark oppfatter i dag den tradisjonelle fordelingen på vinterbeite som urettferdig (tabell 19), og mer enn 50 prosent opplever at andre tar seg til rette i deres tradisjonelle områder (tabell 21). Konflikter oppstår ved at enkelte ikke begrenser seg til å kun flytte gjennom andres områder, men også oppholder seg der for å beite. Et eksempel er utøvere med store reinflokker som stenger beitene for andre. Et annet eksempel er utøvere med sommerbeite langs kysten og på øyene som opplever en ulempe ved å være bakerst i køen under flytting til vinterbeite i innlandet. Slike konflikter er et uttrykk for konkurranse om beitene og bidrar derfor til et høyt reintall og sterkt beitepress.

Som nevnt i kapittel 1.1 skiller denne rapporten mellom konflikter på sommerbeite og konflikter fellesbeitene (vår-, høst-, og vinterbeite). Konflikter i sommerbeitedistrikt omhandles i kapittel 4.1, mens konflikter på fellesbeiteområdene fremstilles i kapittel 4.2.

4.1. Konflikter i sommerbeitedistrikt

Alle driftsenhetslederne ble bedt om å svare på om beitene i eget sommerdistrikt tåler en vekst i reinflokkene. Svarene vil avhenge av faktisk kvalitet på beitene i det enkelte distrikt og utøvernes subjektive oppfatning om kvaliteten på beitene. Svarene varierer mellom respondentene innenfor de fleste distrikt, noe som tyder på ulike subjektive oppfatninger om hvor store reinflokker sommerbeitene tåler. Tabell 17 rapporterer svarene totalt og gruppert etter alder og geografi. Tabellen viser at nærmere 80 prosent av driftsenhetslederne mener at sommerbeitedistriktet ikke tåler en vekst i reinflokkene. Når vi grupperer etter alder, ser vi at de eldste utøverne er mest restriktive. Forskjellen mellom aldersgruppene er imidlertid ikke statistisk signifikant. Når vi grupperer etter geografi, er det innlandsdistriktene som oftest mener at sommerbeitene ikke tåler større reinflokker⁶. Forskjellen er statistisk signifikant på 5 prosent signifikansnivå og stemmer godt overens med at kvaliteten på beitene i sommerdistrikt – målt ved slaktevekt – er bedre langs kysten og på øyene enn på innlandet.

Tabell 17: Vest-Finnmark: Tåler beitene i ditt sommerdistrikt en større reinflokk? (frekvens og prosent)

	Ja	Nei
Alle*	9 (20.5 %)	34 (77.3 %)
< 48 år	6 (27.3 %)	16 (72.7 %)
≥ 48 år	3 (13.6 %)	18 (81.8 %)
Innlandsdistrikt	3 (9.7 %)	27 (87.1 %)
Kystdistrikt	6 (46.2 %)	7 (53.8 %)

* En observasjon mangler.

I sommerdistrikter med to eller flere siidaer ble driftsenhetslederne spurt om hvordan samarbeidet mellom siidaene fungerer. Alle er delvis eller helt enig i at deres egen siida respekterer den sedvanlige fordelingen av sommerbeitedistriktet. Derimot er det mer variasjon i svarene når man blir spurt om de andre siidaene respekterer sedvanlig fordeling. Tabell 18 rapporterer svarene. 43 prosent er delvis eller helt uenig i at de andre siidaene respekterer den

⁶ Se kapittel 2 for definisjon av innland- og kystdistrikt.

sedvanlige fordelingen av sommerbeitedistriktet. Videre er 71 prosent delvis eller helt uenig i at andre siidaer aksepterer bruk av sine sedvanlige områder i vanskelige beitesituasjoner. 57 prosent mener at andre siidaer misbruker nødrettssituasjoner. På grunn av begrenset utvalg tester vi ikke for forskjeller mellom innlandsdistrikt og kystdistrikt i sommerbeitedistrikt.

Tabell 18: Vest-Finnmark. Konflikter i sommerbeitedistrikt*.

Påstand	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
”Andre siidaer respekterer sedvanlig fordeling av sommerbeitet”**	4 (28.6 %)	2 (14.2 %)	3 (21.4 %)	1 (7.1 %)
”Andre siidaer aksepterer bruk av sine sedvanlige områder i vanskelige beitesituasjoner”***	5 (35.7 %)	5 (35.7 %)	1 (7.1 %)	0 (0 %)
”Andre siidaer misbruker nødretts-situasjoner”***	0 (0 %)	3 (21.4 %)	4 (28.6 %)	4 (28.6 %)

* Utvalget er begrenset til 14, antall driftsenheter i sommerdistrikt med mer enn en siida. ** Fire observasjoner mangler, *** tre observasjoner mangler.

4.2. Konflikter på fellesbeiteområdene

Fellesbeiteområdene omfatter vår-, høst- og vinterbeitene. Også her er fordelingen av beitene preget av konflikter. Tabell 19 rapporterer i hvilken grad driftsenhetslederne opplever den tradisjonelle fordelingen av fellesbeitene som rettferdig. 46 prosent av driftsenhetslederne er delvis eller helt uenig i at den sedvanlige fordelingen er rettferdig. Tabellen viser at en større andel av driftsenhetslederne fra innlandet er delvis eller helt enig i at den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene er rettferdig sammenlignet med driftsenhetsledere med sommerbeite langs kysten og på øyene. Forskjellen er derimot ikke statistisk signifikant.

Hvorvidt man har sommerbeite langs kysten eller på innlandet ser ikke ut til å påvirke i hvilken grad man oppfatter den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene som rettferdig. Det er likevel grunn til å tro at andre aspekter ved sommerbeitene kan ha betydning for konfliktnivået på fellesbeitene. For eksempel kan høyere siidatetthet tenkes å utløse økt konflikt over beitene i sommerdistrikt⁷, noe som igjen kan medføre at man også oppfatter den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene som mindre rettferdig. Tabell 19 grupperer derfor utvalget etter siidatetthet på sommerbeite⁸. 65 prosent av driftsenhetslederne fra sommerdistrikt med lav siidatetthet (> 400 km² per siida) er helt eller delvis enig i at den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene er rettferdig, mens dette gjelder kun 22 prosent av

⁷ Merk at rapporten ikke har testet for dette. Årsaken er at antall observasjoner i sommerdistrikt med mer enn en siida er begrenset til 14.

⁸ Arealdata er fra Reindrifftsforvaltningen. Se http://www.reindrift.no/?objid=305&subid=0&selected_tab=3.

driftsenhetslederne fra sommerdistrikt med høyere siidatetthet ($\leq 400 \text{ km}^2$ per siida). Forskjellen er statistisk signifikant på 5 prosent signifikansnivå, noe som kan tyde på at problemer i sommerdistrikt kan forplante seg til problemer også på fellesbeitene.

Tabell 19: ”Den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene er rettferdig” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Vest-Finnmark*	9 (20.5 %)	11 (25.0 %)	12 (27.2 %)	9 (20.5 %)
Kystdistrikt	5 (38.5 %)	3 (23.1 %)	4 (30.8 %)	1 (7.7 %)
Innlandsdistrikt	4 (12.9 %)	8 (25.8 %)	8 (25.8 %)	8 (25.8 %)
$\leq 400 \text{ km}^2/\text{siida}$	6 (33.3 %)	6 (33.3 %)	4 (22.3 %)	0 (0 %)
$> 400 \text{ km}^2/\text{siida}$	3 (11.5 %)	5 (19.2 %)	8 (30.7 %)	9 (34.6 %)
< 48 år	7 (31.8 %)	8 (36.3 %)	6 (27.3 %)	1 (4.5 %)
≥ 48 år*	2 (9.1 %)	3 (13.6 %)	6 (27.3 %)	8 (36.4 %)

* Tre observasjoner mangler.

Som tidligere omtalt er fordelingen av beiteområdene av gammel opprinnelse, og oftest er det slik at barn fortsetter i den siida som foreldrene har tilhørt. Flere driftsenhetsledere i utvalget påpeker visse problemer med denne praksisen. Det hersker for eksempel uenighet om hvor langt tilbake i tid man skal gå for å definere sedvanlige bruksrettigheter. Det er derfor av interesse å undersøke om holdningen til den sedvanlige fordelingen varierer med utøvernes alder. Resultatene er vist i nederste del av tabell 19. 64 prosent av driftsenhetslederne som er 48 år eller eldre er delvis eller helt enig i at den sedvanlige fordelingen er rettferdig, mens dette gjelder kun 32 prosent av driftsenhetslederne under 48 år. Det ser derfor ut til at de eldste utøverne i større grad opplever den sedvanlige beitefordelingen som rettferdig. Forskjellen er statistisk signifikant på 1 prosent signifikansnivå.

Vi har også gruppert responsen til påstanden ”andre siidaer misbruker nødrettssituasjoner på fellesbeitene” etter alder. Tabell 20 viser at 45 prosent av de yngste driftsenhetslederne er delvis eller helt enig i denne påstanden, mens det samme gjelder hele 68 prosent av de eldste. Forskjellen er statistisk signifikant på 5 prosent signifikansnivå og tyder på at opplevelsen av konflikter henger sammen med utøvernes alder.

Tabell 20: ”Andre siidaer misbruker nødrettssituasjoner på fellesbeitene” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Vest-Finnmark*	2 (4.5 %)	12 (27.3 %)	13 (29.5 %)	12 (27.3 %)
< 48 år	2 (9.1 %)	9 (40.9 %)	6 (27.2 %)	4 (18.2 %)
≥ 48 år	0 (0.0 %)	3 (13.6 %)	7 (31.8 %)	8 (36.4 %)

* Fem observasjoner mangler.

De aller fleste driftsenhetslederne sier at de selv respekterer den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene. Derimot er det større variasjon i svarene når man blir stil ovenfor påstanden ”de andre siidaene respekterer den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene”. Tabell 21 viser at mer enn halvparten av driftsenhetslederne er delvis eller helt uenig i denne påstanden. Når vi skiller mellom sommerdistrikt langs kysten og innlandet, ser vi at 62 prosent av driftsenhetslederne fra kysten er delvis eller helt uenig, mens 48 prosent fra innlandet mener det samme. Forskjellen er imidlertid ikke statistisk signifikant.

Tabell 21: ”De andre siidaene respekterer den sedvanlige fordelingen av fellesbeitene” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Vest-Finnmark*	9 (20.5 %)	14 (31.9 %)	11 (25.0 %)	8 (18.2 %)
Kystdistrikt	4 (30.8 %)	4 (30.8 %)	4 (30.8 %)	1 (7.7 %)
Innlandsdistrikt	5 (16.1 %)	10 (32.2 %)	7 (20.6 %)	7 (22.6 %)

* To observasjoner mangler.

Reindriften i Vest-Finnmark er preget av lange flyttinger fra sommerbeite ved kysten og på øyene til vinterbeite i innlandet. Sommerbeitene er inndelt i distrikter, men for å koordinere flyttingen mellom sesongbeitene er disse distriktene gruppert i flyttesystemer. Siidasammensettingen på vår-, høst- og vinterbeite kan derfor avvike fra sammensettingen på sommerbeite. I vårt utvalg følger 30 prosent av driftsenhetene samme siida hele året, mens siidasammensettingen varierer over året for de resterende 70 prosent av driftsenhetene. Man kan se for seg at en konstant siidastruktur skaper sosial stabilitet mellom driftsenhetene innad i siidaen, noe som igjen kan ha betydning for hvordan en siida opptrer i forhold til andre siidaer på fellesbeitene. Tabell 22 viser responsen til påstanden ”vår siida aksepterer bruk av våre sedvanlige områder i vanskelige beitesituasjoner”, hvor ”ulik siida” betyr at siidasammensettingen varierer over året for vedkommende driftsenhet. Tabellen viser at 69

prosent av driftsenhetslederne som følger samme siida hele året aksepterer at utøvere fra andre siidaer benytter deres sedvanlige områder, mens dette gjelder kun 29 prosent av driftsenhetslederne som skifter siidasammensetting. Forskjellen er statistisk signifikant på 5 prosent signifikansnivå.

Tabell 22: ”Vår siida aksepterer bruk av våre sedvanlige områder i vanskelige beitesituasjoner” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Vest-Finnmark*	15 (34.1 %)	5 (11.3 %)	5 (11.3 %)	18 (40.9 %)
Samme siida	2 (15.4 %)	0 (0 %)	2 (15.4 %)	9 (69.2 %)
Ulik siida*	13 (41.9 %)	5 (16.2 %)	3 (9.7 %)	9 (29.0 %)

* En observasjon mangler.

Tabell 23 viser responsen til påstanden ”de andre siidaene aksepterer bruk av sine sedvanlige områder i vanskelige beitesituasjoner”. Hele 57 prosent av driftsenhetslederne er delvis eller helt uenig i påstanden.

Tabell 23: ”Andre siidaer aksepterer bruk av sine sedvanlige områder i vanskelige beitesituasjoner” (frekvens og prosent)

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig
Vest-Finnmark*	17 (38.6 %)	8 (18.2 %)	8 (18.2 %)	9 (20.5 %)

* To observasjoner mangler.

5. OPPSUMMERING

Denne rapporten presenterer en deskriptiv analyse av en spørreundersøkelse blant reindriftsutøvere i Trøndelag og Vest-Finnmark. Undersøkelsen ble gjennomført sommeren 2007 og fokuserer i hovedsak på kultur, økonomi og beitekonflikter i reindriften. Utvalget er begrenset til driftsenhetsledere.

Rapporten viser at tilknytning til samisk kultur er en viktig årsak til at man har valgt å være i reindriften, både i Trøndelag og Vest-Finnmark. Rapporten avdekker imidlertid en betydelig forskjell mellom reinbeiteområdene. I Trøndelag oppgir alle driftsenhetslederne at de ønsker å fortsette med reindrift uansett hvilke alternative inntektsmuligheter de blir stilt ovenfor. I

motsetning svarer 14 prosent av driftsenhetslederne i Vest-Finnmark at de er villig til å slutte i reindriften dersom det er mulig å få en annen jobb med lik eller høyere inntekt. Videre viser rapporten at en signifikant mindre andel av driftsenhetslederne i Trøndelag (24 prosent) enn i Vest-Finnmark (66 prosent) oppgir økonomi som en annen viktig årsak til at man har valgt å være i reindriften. Forskjellen mellom reinbeiteområdene kan skyldes at reindriften betraktes som den viktigste samiske kulturbæreren i Trøndelag, mens det er lettere å ta vare på den samiske kulturen utenfor reindriften i Vest-Finnmark.

Det at et stort flertall i utvalget ønsker å fortsette i reindriften uansett alternative inntektsmuligheter tyder på at det å være i reindriften er viktig i seg selv, for eksempel som kulturbærer eller livsstil. Tradisjonelt har også antall reinsdyr hatt en verdi i seg selv, utover selve slakteverdien. I Vest-Finnmark er det ofte hevdet at flokkstørrelsen har sammenheng med sosial status og maktstruktur, og at store flokker er blitt brukt som et middel i kampen om knappe beiteområder. Statusmotivet er trolig av mindre betydning i dagens reindrift da flertallet av utvalget (77 prosent) – både i Trøndelag og Vest-Finnmark – er delvis eller helt uenig i at statusmotivet har betydning for reintallstilpasningen.

Nærmere 50 prosent av utvalget mener derimot at det er viktig å ha mange reinsdyr som en forsikring i dårlige år. Her er det ingen signifikant forskjell mellom Trøndelag og Vest-Finnmark. Forsikringsmotivet ser altså ut til å være viktig i alle områder, til tross for at man har tilgang til forsikringsordninger og kan kreve full erstatning for tap til rovdyr og trafikkulykker. Forsikringsmotivet kan være et uttrykk for at eventuelle tap koster mer enn selve slakteverdien, spesielt der hvor tap medfører endret flokkstruktur og redusert tilvekst over lengre tid.

Rapporten fokuserer også på beitekonflikter i Vest-Finnmark. I sommerbeitedistrikter med to eller flere siidaer oppgir en stor andel av utvalget at andre siidaer tar seg til rette i beiteområder som er vedkommende siidas tradisjonelle områder. Dette problemet ser ut til å være enda mer utbredt på fellesbeiteområdene (vår-, høst- og vintebeite). Nært halvparten av utvalget mener at den tradisjonelle fordelingen av fellesbeiteområdene er urettferdig, og flertallet mener at den tradisjonelle fordelingen ikke respekteres.

Hvordan man opplever fordeling og konflikter i bruk av fellesbeiteområdene avhenger av utøvernes alder. Det er de yngste utøverne som oftest ser på den tradisjonelle beitefordelingen

som urettferdig, samtidig som de eldste som oftest hevder at andre tar seg til rette i deres områder. Dette kan henge sammen med at mange hevder at reindriftsutøverne mangler en felles forståelse for hvor langt tilbake i tid man skal gå for å definere sedvanlige bruksrettigheter.

REFERANSER

Berg, B. A., 1999, Mot en korporativ reindrift. Samisk reindrift i Norge i det 20. århundre – eksemplifisert gjennom studier av reindriften på Helgeland, Avhandling til Dr. art., Universitetet i Tromsø.

Bjørklund, I., 1991, Samisk reindrift som pastoral tilpasningsform, i Stenseth, N. C., N. Trandem og G. Kristiansen, Forvaltning av våre fellesressurser: Finnmarksvidda og Barentshavet i et lokalt og globalt perspektiv, Ad Notam forlag, Oslo.

Bostedt, G., 2005, Pastoralist economic behavior: Empirical results from reindeer herders in Northern Sweden, Journal of Agricultural and Resource Economics, 30, 381-396.

Hardin, G., 1968, The tragedy of the commons, Science, 162, 1243-1248.

Johansen, B. and S. R. Karlsen, 2005, Monitoring vegetation changes on Finnmarksvidda, Northern Norway, using Landsat MSS and Landsat TM/ETM+ satellite images, Phytocoenologia, 35, 969-984.

Kristiansen, G. og A. N. Sara, 1991, Reindriften i Finnmark – årssyklus, driftsstrategier og forskningsutfordringer, i Stenseth, N. C., N. Tandem og G. Kristiansen, Forvaltning av våre fellesressurser: Finnmarksvidda og Barentshavet i et lokalt og globalt perspektiv, Ad Notam forlag, Oslo, 165-179.

NOU 34, 2001, Samiske sedvaner og rettsoppfatninger, Landbruks- og matdepartementet, Oslo.

NOU 35, 2001, Forslag til endringer i reindriftsloven, Landbruks- og matdepartementet, Oslo.

Perrings, C., 1993, Stress, shock and the sustainability of optimal resource utilization in a stochastic environment, i Barbier, E., Economics and Ecology: New frontiers and sustainable development, Chapman og Hall, London, 66-95.

Prestbakmo, H., 1994, Lavbeitene på Finnmarksvidda – endringer fra 1960 til 1990, Småskrift/Reindriftsadministrasjonen, 1.

Ressursregnskapet 2007, Ressursregnskap for reindriftnæringen, for reindriftsåret 1.april 2006–31.mars 2007, Reindriftsforvaltningen, Alta.

Riseth, J. Å., 1988, Reintall og beiteressurser. Hva er grunnlaget for Reindriftsadministrasjonens tilrådning om beitekapasitet?, Reindriftsnytt, 3, 5-9.

Riseth, J. Å., 2000, Sami reindeer management under technological change 1960-1990: Implications for common-pool resource use under various natural and institutional conditions, Avhandling til Dr. Scientarium, Universitetet for Miljø- og Biovitenskap, Ås.

Riseth, J. Å., B. Johansen og A. Vatn, 2004, Aspects of a two-pasture – herbivore modell, Rangifer, 15, 65-81.

Sara, M. N., 1991, Omstillingen i reindriften, Reindriftsnytt, 3/4, 34-37.

Skonhoft, A. og A. B. Johannesen, 2000, Om overbeittingsproblemet, Norsk Økonomisk Tidsskrift, 2, 65-86.

Utsi, N. T., 1991, Debatt; knivstukket på vidda, Reindriftsnytt, 1, 3-7.

Publikasjonsliste SØF

03/08	Kultur, økonomi og konflikter i reindriften – En deskriptiv analyse av Trøndelag og Vest-Finnmark	Anne Borge Johannesen Anders Skonhoft
02/08	Analyser av kommunenes utgiftsbehov i grunnskolen	Lars-Erik Borge Per Tovmo
01/08	Lærerkompetanse og elevresultater i ungdomsskolen	Torberg Falch Linn Renée Naper
02/07	Effektivitetsforskjeller og effektiviseringspotensial i barnehagesektoren	Lars-Erik Borge Marianne Haraldsvik
01/07	Ressurssituasjonen i grunnopplæringen	Torberg Falch Per Tovmo
08/06	Frafall i videregående opplæring: Betydningen av grunnskolekarakterer, studieretninger og fylke	Karen N. Byrhagen Torberg Falch Bjarne Strøm
07/06	Effektivitet og effektivitetsutvikling i kommunesektoren: Sluttrapport	Lars-Erik Borge Kjell J. Sunnevåg
06/06	Empirisk analyse av handlingsplanen for eldreomsorgen	Lars-Erik Borge Marianne Haraldsvik
05/06	Skoleåret 2004/2005: Frittstående grunnskoler under ny lov og frittstående videregående skoler under gammel lov	Hans Bonesrønning Linn Renée Naper
04/06	Samfunnsøkonomiske konsekvenser av ferdighetsstimulerende førskoletiltak	Ragnhild Bremnes Torberg Falch Bjarne Strøm
03/06	Effektivitetsforskjeller og effektiviseringspotensial i pleie- og omsorgssektoren	Lars-Erik Borge Marianne Haraldsvik

02/06	Effektivitet og effektivitetsutvikling i kommunesektoren: Rapportering for 2005	Lars-Erik Borge Marianne Haraldsvik Linn Renée Naper Kjell J. Sunnevåg
01/06	Ressursbruk i grunnopplæringen	Lars-Erik Borge Linn Renée Naper
04/05	Forhold som påvirker kommunenes utgiftsbehov i skolesektoren. Smådriftsulemper, skolestruktur og elevsammensetning	Torberg Falch Marte Rønning Bjarne Strøm
07/05	Gir frittstående skoler bedre elevresultater? <i>Konsekvenser av ny lov om frittstående skoler – baselinerapport I: Elevresultater</i>	Hans Bonesrønning Linn Renée Naper Bjarne Strøm
02/05	Evaluerings av kommuneoverføringer som regionalpolitisk virkemiddel. Utredning for Kommunal- og regionaldepartementet	Erlend Berg Jørn Rattsø
06/05	Ressurssituasjonen i grunnskolen 2002-2004	Lars-Erik Borge Linn Renée Naper
05/05	Effektivitet og effektivitetsutvikling i kommunesektoren: Rapportering for 2004	Lars-Erik Borge Kjell Sunnevåg
03/05	Kommunenes økonomiske tilpasning til tidsavgrensede statlige satsinger	Lars-Erik Borge Jørn Rattsø
01/05	Ressursbruk og tjenestetilbud i institusjons- og hjemmetjenesteorienterte kommuner	Lars-Erik Borge Marianne Haraldsvik